

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v2.2025.24>

аспірант

**ПРАВОНАСТУПНИЦТВО ПРАВ НА ЧАСТКУ
У СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ ТА ВПЛИВ
НА СТУПІНЬ КОРПОРАТИВНОГО КОНТРОЛЮ
ПРИ РЕОРГАНІЗАЦІЇ ТОВАРИСТВ
З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ**

Мета дослідження полягає у розкритті питання щодо правонаступництва корпоративних прав учасників

товариств, які перебувають у процесі реорганізації, так як за загальним правилом, визначеним у законодавстві, при реорганізації виникає правонаступництво щодо майна, прав та обов'язків, що переходять від правопередника до правонаступника. Логіка дослідження зумовлює з'ясування впливу реорганізації на зміну співвідношення часток у статутному капіталі та вплив на ступінь корпоративного контролю у товаристві- правонаступника.

Виклад основного матеріалу

У правовій літературі реорганізація розглядається як підстава виникнення та (або) припинення юридичних осіб, що зумовлює перехід всього обсягу прав і обов'язків від юридичних осіб, які існували раніше (правопередників) до інших юридичних осіб (правонаступників). Як зазначає О. Р. Кібенко, суть реорганізації полягає у правонаступництві між юридичними особами, тобто комплексним одночасним переходом всього або частини майна, прав та обов'язків від одних юридичних осіб (правопередників) до інших новостворених або існуючих юридичних осіб (правонаступників) [2; 383]. У статті 48 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», (надалі-Закон України «Про ТОВ та ТД») вказується, що до правонаступника мають перейти майно, права та обов'язки реорганізованої юридичної особи [3]. З наведених доктринальних визначень та норми законодавства вбачається, що ними не охоплюється питання формування статутного капіталу ТОВ – правонаступника, від чого прямо залежить підстави набуття корпоративних прав та обов'язків учасником цього товариства, які тісно пов'язані з часткою у статутному капіталі.

Ряд вчених розглядають реорганізацію як первісний спосіб набуття корпоративних прав, оскільки в процесі реорганізації підприємства не відбувається правонаступництва

корпоративних прав. У результаті її проведення учасники підприємства, яке реорганізується, стають першими набувачами акцій (часток), які набуваються ними в процесі реорганізації і в яких втілені корпоративні права [4; 288]. Ця теза є цікавою з наукової точки зору, адже набуття корпоративних прав прямо пов'язане з встановлення корпоративного контролю. Думається, що така думка ґрунтується на тому, що при реорганізації поєднують одночасно і припинення і створення юридичної особи. Однак, створення та формування статутного капіталу товариства шляхом реорганізації має свої особливості, які є відмінними від створення при заснуванні, а припинення організації шляхом реорганізації не є аналогічним ліквідації.

Протилежної точки зору дотримується Л.В. Сіщук, яка стверджує, що при реорганізації виникає правонаступництво як щодо майна, прав і обов'язків, які переходять до юридичної особи (правонаступника) за розподільним балансом (передавальним актом), так і щодо корпоративних прав учасників, які їх набувають внаслідок конвертації акцій (обміну часток (паїв) у статутному капіталі товариства [5; 133]. Тобто, на думку вченої, наявністю правонаступництва обґрунтовується правова природа конвертації акцій (обміну часток у статутному капіталі товариства).

Права та обов'язки учасника ТОВ складають зміст певного корпоративного правовідношення. Тому у випадку їх припинення припиняється і саме корпоративне правовідношення. Жорнокуй Ю. М. та С.О. Сліпченко цілком справедливо зауважують, що зміна ж суб'єктного складу, припиняючи юридичний зв'язок між суб'єктами корпоративних правовідносин, не припиняє самі правовідносини, оскільки на місце учасника, який вибув з них, з'являється новий учасник, а отже, має місце правонаступництво [6; 43].

Конвертація часток є ключовим аспектом процедури реорганізації ТОВ, оскільки визначає розмір часток, які набудуть учасники у статутному капіталі товариства, що виникає внаслідок реорганізації. Доктор Щербакова Н. В. дослідила у своєму дисертаційному дослідженні питання конвертації часток та визначила ряд базових засад (умов) проведення конвертації акцій (часток, паїв) в реорганізаційних відносинах: акції одного виду повинні мати рівну номінальну вартість під час реорганізації; збереження співвідношення кількості акцій (часток, паїв), що були між акціонерами (учасниками, членами)

у статутному (складеному) капіталі акціонерного (господарського) товариства; конвертації підлягають тільки повністю оплачені акції (частки, паї) [8; 350]. Однак, ряд цих умов стосуються виключно акціонерних товариств, окремих наукових досліджень конвертації часток при реорганізації ТОВ вітчизняні науковці не проводили.

Алгоритм конвертації часток визначений у ст. 54 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та залежить від способу реорганізації, – поділу, злиття (приєднання), виділу, перетворення, проте у будь-якому випадку за дотримання принципу збереження співвідношення між частками учасників у капіталі як у первісних, так й у новоутворених товариствах. Поняття конвертації часток у статутному капіталі міститься у ч. 2 цієї статті та його можна розглядати як процес переведення часток у статутному капіталі товариства, що припиняється, в статутний капітал товариства, до якого приєднуються чи яке створюється у процесі реорганізації. Ще один показник, який застосовується при конвертації часток у статутному капіталі – це їх співвідношення. Як математичне поняття співвідношення є відношенням між двома числами, яке показує, скільки разів перше число містить друге, тобто одну частку в статутному капіталі слід зіставляти з другою часткою. Частиною 3 ст. 54 згаданого Закону передбачено, що частки учасників у статутному капіталі товариства, що припиняється внаслідок злиття або приєднання, конвертуються в частки учасників у статутному капіталі ТОВ- правонаступника із збереженням співвідношення між частками учасників, яке було в ТОВ, що припинилося, у межах сукупної частки таких учасників у статутному капіталі ТОВ- правонаступника. Згідно зі ст. 49 та 50 Закону України «Про ТОВ та ТД» злиття та при-

єднання відбувається переданням всього майна, усіх прав та обов'язків товариству – правонаступнику, отже й передання статутного капіталу відбувається шляхом його влиття до статутного капіталу товариства – правонаступника. Реорганізація товариств шляхом приєднання та злиття може мати наслідком збільшення кількості учасників та збільшення статутного капіталу. Для визначення часток учасників у статутному капіталі новоутвореного товариства потрібно визначати їх співвідношення. Після реорганізації товариств може змінюватись співвідношення часток учасників та їх розмір у статутному капіталі у новоутвореному товаристві, що, відповідно, змінюватиме й ступінь корпоративного контролю кожного учасника: учасник який мав частку у розмірі 80 % статутного капіталі товариства, що відповідає за класифікацією А. В. Смітюха [9; 282] неповному вирішальному впливу кваліфікованої більшості, після реорганізації товариств шляхом придання може мати частку більше 25 % статутного капіталу, що відповідатиме такому ступеню корпоративного контролю як блокуючий контроль кваліфікованої більшості.

З аналізу процедури конвертації часток у статутному капіталі ТОВ при реорганізації можна виокремити ряд питань, які потребують наукового осмислення та законодавчого врегулювання. Конвертація часток у статутному капіталі товариства перебуває виключно у математичній площині, що видається не зовсім вірним, оскільки не враховує оцінку компанії, їх активи, рентабельність, ділову репутацію. Крім того, зауважуємо, що можна наводити різні аргументи на користь того, чи є конвертація часток у статутному капіталі предметом вільних перемовин чи чітко визначеною законодавством математичною формулою. Так, бачиться, що у першому випадку мажоритарій може отримати необмежену владу змінювати правове

ст. 34 Закону України «ПРО ТОВ та ТДВ»). Бачиться, що закріплення правила про одностайне прийняття рішення про реорганізацію товариства фактично нівелювало би проблему захисту корпоративних прав учасників ТОВ та забезпечувало б баланс інтересів всіх учасників, а також гарантувало би, що відповідне рішення прийняте в інтересах всіх учасників.

«Розмиття» частки учасника, так само як й при реорганізації, є й наслідком збільшення статутного капіталу товариства. Прикметним також є те, що для прийняття рішення про збільшення статутного капіталу також не вимагається одностайності голосів всіх учасників товариства (ч. 2 ст. 34 Закону України «Про ТОВ та ТДВ») та законодавство не визначає підстав для визнання відповідного рішення загальних зборів учасників недійсним. Бачиться, що оцінка рішення загальних зборів учасників товариства про збільшення статутного капіталу за рахунок додаткових вкладів повинно оцінюватись з урахуванням доказів, які б підтверджували необхідність залучення додаткового капіталу за рахунок саме додаткових вкладів, недостатності власних засобів товариства для здійснення діяльності та відсутності інших альтернативних джерел поповнення обігового капіталу, які б не привели до таких негативних наслідків, як зменшення частки міноритарного учасника у статутному капіталі, та, відповідно як інструмент його «витіснення». Отже рішення про реорганізації товариства, так само як й рішення про збільшення статутного капіталу, повинні оцінюватись на предмет відповідності інтересам товариства, які пропорційні інтересам учасників товариства, оскільки можуть мати наслідком зменшення ступеню корпоративного контролю, який передбачає певного рівня володіння часткою у статутному капіталі товариства.

Законодавство також не регулює питання відновлення корпоративного контролю, який учасник втратив внаслідок реорганізації. Вітчизняне законодавство не передбачає особливого порядку грошової компенсації невірної конвертації часток у статутному капіталі товариства, оскільки відповідного правового результату можна досягти застосуванням такого способу захисту як відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди (підпункт 8 ч. 2 ст. 16 ЦК України). Оскільки внаслідок конвертації часток при реорганізації можуть порушуватись права учасника, для останнього важливим є отримання певного ступеню корпоративного контролю, для чого потрібно отримати частку в статутному капіталі, а не досягти настання інших наслідків – визнання недійсним рішення загальних зборів учасників, стягнення збитків тощо.

Доречно також додати, що з даним позовом можуть звертатись учасники, які не голосували за проведення процедури реорганізації, що відповідатиме принципу правової визначеності поведінки учасника цивільних правовідносин, визначені пунктом 6 ч. 1 ст. 3 ЦК України, згідно з якою дії учасників цивільних правовідносин мають бути добросовісними, що забороняє суперечливу поведінку.

Учасник товариства, який не голосував за рішення про його реорганізацію може вимагати визнання прав на частку в статутному капіталі товариства – правонаступника, якщо його права були порушені неправильною конвертацією часток внаслідок чого він позбавляється часток у статутному капіталі товариства – правонаступника. Цей спосіб захисту законодавчо закріплений у частині 5 статті 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [10] як вимога про визначення розміру



статутного капіталу ТОВ і розмірів часток учасників у ньому. При цьому за учасниками товариства – правопередника мають визнаватися права на частки у статутному капіталі у тому розмірі, які належали їм до реорганізації. Отже, правові наслідки визнання реорганізації недійсною полягають у відновленні становища, яке існувало до реорганізації у відношенні до часток у статутному капіталі товариства.

Висновки. Детальне регулювання у Законі України «Про ТОВ та ТДВ» питань конвертування часток у статутному капіталі при виділі, злитті, приєднанні є безумовно позитивним. Поряд з цим, аналіз чинного законодавства надає підстави для висновку про те, що норми про захист прав учасників товариств у реорганізаційному процесі мають бути центральними, однак ці питання є найменш врегульованими у законодавстві та опрацьованими у науці, натомість основний акцент перенесено на захист прав кредиторів підприємств, які перебувають у процесі реорганізації.

Учасник, ступінь корпоративного контролю якого змінився внаслідок неправильної конвертації частки у статутному капіталі ТОВ, може його відновити шляхом визнання права на частку у статутному капіталі у тому розмірі, який належав йому до реорганізації.

У статті піднімається проблематика правонаступництва прав на частку у статутному капіталі та вплив на ступінь корпоративного контролю при реорганізації товариств з обмеженою відповідальністю. Досліджено питання правонаступництва корпоративних прав при реорганізації товариств та наведені аргументи про те, що реорганізація є первинним способом набуття корпоративних прав, адже у товариства- правонаступника суттєво змінюється структура, статут, розмір статутного капіталу. Доведено,

що при таких формах реорганізації як поділ та приєднання змінюється співвідношення часток у статутному капіталі, що відповідно змінює обсяг та можливість реалізації певних корпоративних прав, а отже й ступінь корпоративного контролю у товаристві – правонаступнику.

У статті проаналізовано питання конвертації часток у статутному капіталі товариства, яке є одним із ключових при реорганізації, оскільки визначає розмір часток, який учасники товариства набуть після реорганізації. Конвертація часток розуміється як процес переведення часток у статутному капіталі товариства, що припиняється, в статутний капітал товариства, до якого приєднуються чи яке створюється у процесі приєднання. Закріплений у законодавстві порядок конвертації часток не враховує загальну ринкову оцінку товариства, що є суттєвим чинником при конвертації часток товариств, які перебувають у процедурі приєднання чи злиття. Запропоновано передбачити у законодавстві одностайне прийняття рішення загальними зборами учасників про реорганізацію товариства, що забезпечить захист прав учасників від «розмиття» їх частки при реорганізації товариств.

Суд може захистити право учасника, який втратив корпоративний контроль чи ступінь корпоративного контролю якого змінилась способом, обраним позивачем, при цьому позовна вимога про визначення розміру статутного капіталу ТОВ та розмірів часток учасників у товаристві може розглядатись судом як основна вимога, поряд з похідною вимогою, якою здійснюється захист порушеного права (визнання недійсним рішення загальних зборів учасників тощо).



Зроблено висновок про те, що при реорганізації змінюється загальне співвідношення часток учасників у статутному капіталі ТОВ («розмиття» часток у статутному капіталі), що, відповідно, змінює й ступінь корпоративного контролю учасників. Зазначені фактори зумовлюють необхідність детальних досліджень питань реорганізації, які є важливою частиною проблематики корпоративного права.

Ключові слова: реорганізація, корпоративний контроль, конвертація часток у статутному капіталі.

Negoda I. Succession of Rights to a Share in the Authorized Capital and Its Impact on the Degree of Corporate Control in the Reorganization of Limited Liability Companies

The article analyzes the issue of conversion of shares in the authorized capital of a company, which is one of the key aspects during reorganization, as it determines the size of the shares that participants will acquire after the reorganization. Share conversion is understood as the process of transferring shares from the authorized capital of the company being dissolved to the authorized capital of the company that is being joined or newly created in the process of merger. The procedure for share conversion established by legislation does not take into account the overall market valuation of the company, which is a significant factor in the conversion of shares of companies undergoing merger or acquisition. It is proposed that legislation should require a unanimous decision by the general meeting of participants regarding the reorganization of the company, which would ensure the protection of participants rights from the “dilution” of their shares during company reorganizations.

The court may protect the rights of a participant who has lost corporate control or whose degree of corporate control has changed, in the manner chosen by the claimant. In this case, a claim for determining the size of the authorized capital of the LLC and the shares of the participants in the company may be considered by the court as the main claim, alongside a derivative claim aimed at protecting the violated right (such as declaring the decision of the general meeting of participants invalid, etc.).

It has been concluded that during reorganization, the overall ratio of participants' shares in the authorized capital of a limited liability company changes (“dilution” of shares in the authorized capital), which, accordingly, alters the degree of corporate control held by the participants. These factors necessitate detailed research into reorganization issues, which form an important part of corporate law matters.

Key words: reorganization, corporate control, conversion of shares in the authorized capital.

Література:

1. Жорнокуй В. Г. Сутність реорганізації юридичної особи з позиції визнання виділу одним із видів реорганізації. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2022 № 2 (97) 48–58 с.
2. Кібенко О. Р. Сучасний стан та перспективи правового регулювання корпоративних відносин: порівняльно-правовий аналіз права ЄС, Великобританії та України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04 / Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2006. 527 с.
3. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02 2018 року № 2275-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>
4. Корпоративне право: навчальний посібник / О.В. Гарагонич, С.М. Грудницька, Л.М. Дорошенко [та ін.]; за



заг. ред. О.В. Гарагонича, С.М. Грудницької, Л.М. Дорошенко. 2-е вид., випр. і доп. К.: Видавничий дім «АртЕк», 2018. 400 с.

5. Сіщук Л.В. Перехід корпоративних прав при реорганізації господарських товариств. Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин (21–22 вересня 2012 р., м. Івано-Франківськ) [текст]: Всеукраїнська науково-практична конференція: Збірник наукових праць / Ред. кол.: О. Д. Крупчан, В. В. Луць, В. А. Василюєва, І. Б.Саракун. – К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2012 с. 130–133

6. Жорнокуй Ю. М., Сліпченко С.О. Підстави виникнення, зміни та припинення корпоративних правовідносин. Вісник Національної академії правових наук України. 2020. № 1. С. 39–57

7. Ступак Т. С. Реорганізація юридичної особи: сутність і розуміння форми її прояву (створення чи припинення). Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2024 № 2 (105) с. 62–73

8. Щербакова Н.В. Правове забезпечення реорганізації господарських товариств. Дис. на здобуття ступеня доктора юрид. наук. Вінниця, 2024. 677с.

9. Смітюх А. В. Корпоративні права та корпоративні паї (частки): теоретико-правові засади: дис.... док. юрид. наук. 12.00.04. Київ, 2018. 561 с.

10. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

